

Egy könyvtáros tallózásai

Öt éven át, 1980 és 1984 között a bázeli Egyetemi Könyvtárban dolgoztam. Katalogizáltam, tehát „computerleltárba” vettem a beérkezett könyvek adatait. Adatfelvétel közben nem szünetelt bennem a könyvek iránti érdeklődés, függetlenül attól, hogy saját tudományomhoz – teológiához és filozófiához – volt-e valami közük. Tallóztam, azaz – az értelmező szótár szerint – „elszórta heverő ismereteket szedegettem össze”. Sohasem kerestem semmit, de néha a könyv címlapján túlra is vettem egy pillantást. A meglepő, a különös érdekelt. Ha érdemes anyagot találtam, munkaidő után néhány percet szántam az idézet kiírására.

Hogy az így talált s szétszórt jegyzetlapokon őrzött anyag el ne vesszen, kiválogattam, amit megőrzésre érdemesnek tartottam. Nem rendszerezem azt, aminek gyűjtését céltudatos építési szándék nem vezérelte: a véletlen segít, maradjon meg a véletlen uralma.

– Kezdjük egy ajánlással: „Ezt a könyvemet hálából feleségemnek ajánlom, mert az utóbbi években nem csupán velem élt, hanem együtt kellett élnie ezzel a könyvvel is.” A könyv a misztikáról szól, hármashban – tehát a könyvvel együtt – misztikusan éltek. De kettesben? Bár minden megtörténhet. (*Ph. C. Almond, Mystical experience. Berlin/London, 1982.*)

– Doktori disszertáció a jog területéről, a témája: milyen jogi előírások szabályozzák a vándorutak kijelölését, használatát. Egy tisztességes német tudós azonban definícióval kezdi értekezését. Első kérdése: Mi a vándorút? Ezt mindenki tudja, de ő még jobban: „A vándorút olyan összefüggő útszakasz, amely a gyaloglás célját szolgálja, és vagy egyik földrajzi pontból elvezet egy másikba, vagy visszatér oda, ahonnan elindult.” – Második kérdése – mert feltételezi, hogy az előbbi definícióban van egy érthetetlen szó: mi a vándorlás? „Vándorláson az izomerő kifejtése által a szabad természetben való előrehaladást értjük.” – Ejnye, ezt jó lesz szem előtt tartani. Ezentúl ha gyalogolok, vagy oda, vagy nem oda érkezem vissza, ahonnan elindultam – s közben tudatosan használok majd az izomerőmet. Persze azt is meg kellene még határozni, mit kell izomerőn értenünk. Meg azt is, hogy mi a szabad természet. Meg minden szót. (*M. Norbert Schmitt, Das Recht der Wanderwege, Nürnberg, 1981.*)

– Ez is jó szöveg lehet, nincs kizárva, hogy ugyancsak disszertáció. Az előszóból: „Írásomban csak a 'csak'-ról beszélek (only about 'only'), ezt is csak egyetlen középkori szerző munkájában vizsgálom.” Szemantika, szavak jelentéstudománya, s ezt a szerző éppen a középkorban vizsgálja. De hogy csak a csak érdekes, csak egyetlen írónál? (*Jan Pinborg, Medieval Semantics, London, 1984.*)

– Egy könyv a nők emancipációs törekvéséről, s arról, milyen károkat okozhat az anya, ha túl sokat van távol gyermekeitől. Belelapozok, s ezt olvasom az előszóban: „Családomnak, különösen vizsgálódásaim kezdetén gyakorta kellett lemondania az édesapáról.” Szellemes megjegyzés, különösen ha a könyv témájára figyelünk. Ez az apa rengeteget volt távol a családjától, hogy kiderítse, mekkora kárt okoz a családnak, ha az anya sokat van távol. (*Hans-Georg Reinhard, Emanzipation auf Kosten der Kinder. Berlin, 1981.*)

– Ez se rossz: egy teológus szavai a kinyilatkoztatásról írt 600 oldalas monográfájának előszavában: „Ennek a munkának hátrányát gyermekeink, Karin, Brigitte, Christoph, Manuela és Benjamin érezték. Inkább bocsánatot kell tőlük kérnem, mint köszönetet mondani nekik. Ünnepélyesen megígérem nekik, hogy soha többé nem írok ilyen vastag könyvet, nem fogom a vasárnapokat megszenteltetni. Élettársam pedig, Lisette, akinek boldog férje vagyok, forrása volt annak az erőnek, amely a teológiával való foglalkozásban nélkülözhetetlen. Megkérdeztem tőle, neki ajánlhatom-e könyvemet. Azt válaszolta: jobban szeretné, ha az estéimet ajánlanám neki.” (*Peter Eicher, Offenbarung: Prinzip neuzeitlicher Theologie. München, 1977.*)

– Orvosi téma – a szerző szűkszavúan szentvtelen: „Veszélyes betegség a gyermekbénulás. Legenyhébb formájában a beteg észre sem veszi, súlyos formájába viszont belehal...” Ez utóbbit tehát észreveszi? – kérdezhetjük (alig megengedhető iróniával), de az idézett mondatból ez nem derül ki.

– Monoton a liturgia könyörgő-imádságaihoz ajánlott következő sorozat. A „*Liturgisches Jahrbuch 1980*”-ban találom, hogy imádkozunk

azokért, akik úton vannak AUTÓVAL...
azokért, akik úton vannak REPÜLŐVEL...
azokért, akik úton vannak VONATON...
azokért, akik úton vannak HAJÓN...

A gyalogosok azért eszébe juthattak volna a bölcs imádkozónak. Tegyük tehát hozzá:

azokért, akik úton vannak GYALOG...

hogya (többek között) az autósok ne gázolják őket halálra.

– Bírom a definíciókat. Egy Schimmelpfennig nevű történész tanulmányt írt arról, hogy milyen ceremónia uralkodott a pápai udvarban a 14. században. A kezdet kezdetén egy elengedhetetlen meghatározás: „Tanulmányom elején szeretném meghatározni a 'pápai ceremónia' fogalmát. Tudásom jelenlegi fokán ezen azt értem, amit a pápa nyilvánosan tesz. A pápa pedig nyilvánosan teszi mindazt, amit nem privát módon tesz.” Szellemes – logikai szempontból ragyogó: a pápa akkor nyilvános, amikor nem privát. Hasonló példák – tudásunk jelenlegi fokán: „Látható az, ami nem láthatatlan”, vagy „Beteg az, aki nem egészséges”. És így tovább. (*Bernhard Schimmelpfennig, Die Funktion des Papstpalastes und der kuralen Gesellschaft. 1981.*)

– Gitártörténeti adalék: „Első bizonyítékát annak, hogy az ember kifeszített húron zenei hangokat csalt ki, az újabb paleolitikából (Kr. e. 60 000–10 000) származó sziklarajzok nyújtják. A franciaországi Ariège melletti 'Trois Frères' barlang sziklarajzain látható egy állatbőrbe öltözött férfi, aki íjának húrját feszíti, s azt megpendíti.” Íme itt a bizonyíték, hogy – legyünk szerények: tízezer évvel ezelőtt – kezdetét vette a zenetörténet. (*Johannes Klier, Die Gitarre – Ein Instrument und seine Geschichte. Bad Shussenried, 1980.*)

– Meglepő felfedezést tett egy német gazdasági kutatóintézet. Kiderítette, hogy az egyes emberek vagy egyes családok gazdasági helyzete és a családtagok elégedettsége, ill. elégedetlensége között párhuzam található. Minél rosszabb gazdasági helyzetben élnek – írják a kutatók – annál elégedetlenebbek az emberek, s minél jobb gazdasági helyzetben élnek, annál elégedettebbek. Elképesztő felfedezés. Ki hitte volna. De megkérdezem: jobb gazdasági helyzetbe kerültek az intézet kutatói – így elégedettebbek lettek – a munkájukért kapott honoráriummal? (*Politischer Protest in der BRD. Hrsg.: Wirtschaftsforschung GmbH. Stuttgart, 1980.*)

– L. Ron Hubbard-ot, a szcientológia vezéregyéniségét hívei mérhetetlenül okos embernek tartják. A „Szcientológia: egy új életszemlélet” című műve német fordításának borítóján olvasom: „Elsőrendű író, tanulmányaiban és különböző írásaiban már több mint 15 000 000 szót írt le...” Lelkes követői megszámlálhatták. De: hány milliónál kezdődik az, hogy valaki okos? Tizenöt milliónál már elsőrendűen okos? (*Scientology. Eine neue Sicht des Lebens. Kopenhagen, 1979.*)

– A Domonkos-rendi Aquinói Tamás életrajzának megírására vállalkozott (persze nem elsőként) egy domonkos, s angolból németre fordította egy másik domonkos. Megbízhatóságában tehát nem lehet kételkedni. Megtudom többek között a következőket: Capuai Bartholomeus beszámolója szerint „a ciszterci szerzetesek 1276-ban megbízást adtak három tagjuknak. Azok az éjszaka folyamán felnyitották a sírt, levágták Tamás testvér fejér, s azt a kápolna egyik rejték helyére tették.” Nyugtót viszont nem hagytak neki, se előtte se utána. „Később, 1288-ban újra feltárták a sírt, mert Theodora grófnő jelezte kívánságát: szeretné megkapni Tamás jobbkezét. Erről viszont a hüvelykujjat Piperno Reginald már a temetés előtt – 1274-ben – levágta.” Szép az ereklyék tisztelete – de így? Akkor már inkább a hamvasztás. (*James A. Weisheipl, Thomas von Aquin. Graz(-Wien)-Köln, 1980.*)

– Arisztotelész Onasszisz „görög mágnás” – de inkább a föld egyik leggazdagabb embere – volt. Egy biográfia bemutatja életét, halálát, de a halálát követő eseményeket is. A könyv 360. oldalán olvasom: Christina Onasszisz apja halála után karjait szélesre tárva, görögül mondotta a következőket: „Ez a hajó és ez a sziget az enyém. S ti most az én népem vagytok” – This boat and this island are mine. You are all my people now. – Országalapító kijelentés. Vajon hány alattvalója volt? (*Nicholas Fraser, Aristotle Onassis. London, 1977.*)

– A bázeli Birkhäuser Kiadó 1982-ben az amerikai Robert T. Rood és James S. Trefil könyvét kérdőjeles címmel hozta át: „Sind wir allein im Universum?” – egye-

dül vagyunk a mindenségben? A kérdésük tehát az, hogy a földön kívül van-e, lehetséges-e valamiféle civilizáció. Az előszóban azt olvasom, hogy nagyon fontosnak tartják magukat: „Ezt a könyvet nagyon szükségesnek tartjuk. Az indok egészen egyszerű: a probléma feltárásával kapcsolatban óriási hiány tapasztalható a tudományos kutatásban és a közvélemény informálásában.” Nem olvasom el a könyvet, csak egy mozdulattal a végére lapozok. Az utószó hozza kutatásaik végeredményét: „Nagyon lehetséges, sőt inkább valószínű, hogy a galaxisban mi képviseljük az egyetlen fejlett civilizációt.” Vajon miről írtak akkor a többi 290 oldalon?

– Mi minden foglalkoztat embereket – tudósokat – ez esetben egy nyelvtudóst. Jacob Wackernagel, klasszikus nyelvész egy óriási – háromkötetes – munkában tízoldalas tanulmányt ír a következő témáról: „Vajon az 'u' hang a latin 'conubium' szóban rövid, vagy hosszú?” Eligazító felismerése: „Catullus óta egyértelműen biztos, hogy a többesszám alany- és tárgyesetében (conubia) biztosan hosszú. De mi a helyzet az u-val egyesszámban, és a többesszám többi esetében?” Valóban komoly probléma. Mentegetésül talán meg kell említeni: klasszikus versek szavalásához bizonyára eligazítást kívánnak a szavalók. Tekintve, hogy ma nagyon sokan szavalnak latinul, ideje volt, hogy megtudják, rövid az „u”, vagy hosszú. (A „conubium” különben házasságot, házasságkötést jelent.) (*Jacob Wackernagel, Kleine Schriften. 3 kötet, Göttingen, 1953–1979 – összesen 1900 oldal.*)

– Mi mindenre kell egy kiadónak gondolni, amikor a Copyright védelméről van szó! A münsteri Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung egyik kiadványában olvasom: „Minden jog fenntartva, különösen az utánnomás, a technikai úton történő sokszorosítás és idegen nyelvre való fordítás joga. Ezt a művet a szerzői jog védi, ezért a kiadó írásbeli beleegyezése nélkül tilos belőle szövegrészeket, képeket sokszorosítani és terjeszteni, történjék ez a másolás rendes papíron vagy fólián, film vagy lemezek segítségével, vagy bármilyen más média útján.” Mi lehet még, mire gondolt, amikor leírta a „bármilyen” szót?

– Végül egy Basilius idézet, amelyet egy, a torzóval – tehát töredékkel, befejezetlenül, „csonkkal” – foglalkozó művészetfilozófiai könyvben találtam. Basilius egyházatyja (Kr. u. 330–379) a teremtéstörténettel kapcsolatban fejtegette: „A világ egy szoborhoz hasonlít, amelynek minden része szép. A laikus csak az egész szobor arányaiban képes meglátni a szépséget. Egy művész viszont meglátja a szépet akkor is, ha az egyes részek az egészből kitorve a földön fekszenek. Isten ilyen művész. Mi emberek, mi laikusok vagyunk.” (*Idézi: Werner Schnell, Der Torso als Problem der modernen Kunst. Berlin, 1980.*)

Az „egészből kihullott” írástöredékekben – torzókbán – is rejtőzik talán valamilyen emberi érték. Megmutatkozik a fontosnak, jelentősnek érzett gondolatok esetlegessége, a mellékes, a jelentéktelen egy pillanatra átveszi az uralmat. Az írók, tudósok, kutatók szándékával ellentétben ezt a mellékest és jelentéktelent vettem észre, így tűnt elő az élet groteszk, néha abszurd, néha derús rétege. Az ember meglepődik – vagy elmosolyodik. Lelki egyensúlyának egyik sem árt.

Dévény István